

مقدمه مترجم

مقدمه دریچه‌ای است که نویسنده در آغاز کتاب به روی خواننده می‌گشاید تا طرحی کلی از کتاب را با وی در میان گذارد؛ اجمالی از محتوای فصول آن را بیان دارد؛ اعتبار یا کمبود آثار علمی مشابه در آن زمینه را برگوید، روش تحقیق، ملاکها، موازین، مفاهیم و اصطلاحاتی را که در کارش به کار برده است برنماید و بدین سان خواننده اثر خود را راهنمایی و ترغیب به مطالعه کند.

این کاری است که نویسنده دانشمند همین کتاب، پروفیسور واخ آلمانی، در «مقدمه مؤلف» و نیز در فصل «درآمدی بر شناخت روش علمی» انجام داده است و دیگر نیازی به بازگویی ندارد. پس، مقدمه مترجم باید در بردارنده نکاتی باشد که مؤلف فروتنی کرده و نیاورده و خواننده را بدان نیاز است. از این رو، مترجم در مقدمه خود با رعایت حد فاصل میان ایجاز مغلّ و اطناب ممّّل به برآوردن چنین خواسته‌ای می‌پردازد، بدان امید که خواننده را به کار آید.

معرفی مؤلف. پروفیسور یوآخیم واخ (۱۸۹۸-۱۹۵۵) در شهری به نام شمنیتز^۱ در ساکسونی، یکی از استانهای امپراتوری سابق آلمان زاده شد. پدرش، فهلیکس واخ، آهنگساز کلاسیک و پدربزرگش استاد دانشگاه روس توک و لایبزیگ آلمان بود. پروفیسور واخ چون دانش خود را در اختیار آلمان نازی دوران هیتلر قرار نداد و تسلیم دیکتاتوری وی نشد، مغضوب واقع شد. پیش از دستگیری و اعدام برای تدریس در دانشگاه به امریکا دعوت شد (۱۹۳۵) و با پذیرش این دعوت از آن زمان تا ده سال بعد به تدریس و تألیف آثار تحقیقی در علم‌الادیان اعم از تاریخ، فلسفه، روان‌شناسی، پدیده‌شناسی و جامعه‌شناسی دین پرداخت. اثر حاضر، یعنی

1. Chemnitz

جامعه‌شناسی دین به تصدیق منقدان و صاحب‌نظران دقیق و علم‌اندیش، شاهکاری در علم جامعه‌شناسی شناخته شده است.^۱

آثار واخ. معدودی از آثار وی که به انگلیسی نوشته شده‌اند، عبارت‌اند از:

1. *Sociology of Religion*, Chicago, 1944.
2. *Types of Religions Experience*, Chicago, 1951.
3. *The Comparative Study of Religions*, New York & London, 1958.
4. *Essays in the History of Religions*, New York & London, 1988.
5. *Introduction to the History of Religions*, New York & London, 1988.

دو اثر اخیر وی را دو دانشجوی سابق وی که اکنون استادانی مسن و سرشناس در دانشگاه شیکاگو هستند، گردآوری، تهیه، و تدوین کرده‌اند. هشت اثر وی نیز به آلمانی در فاصله بین سالهای ۱۹۲۴ و ۱۹۳۴ در شهرهای لایپزیگ و توینگن آلمان منتشر شده است.

حیات علمی واخ. دوران زندگی علمی و دانشگاهی او را به سه بخش می‌توان تقسیم کرد که به ترتیب عبارت‌اند از:

۱. دورانی که برای تحقیق در علم‌الادیان، روش توصیفی - تاریخی را در پیش گرفت و پایه و مایه آن را تفسیر تأویلی قرار داد. در این دوران (۱۹۲۴-۱۹۳۴) او فلسفه را در تاریخ ادیان دخالت می‌داد، ولی بعدها از آن اعراض کرد و نوشت که فیلسوف خوراک کار خود را از مورخ می‌گیرد و مورخ نیز استنتاجهای فلسفی کار خود را از فیلسوف باید بگیرد.^۲ او در این راه از محققى به نام اگوست بوئکه^۳ تأثیر گرفته بود.

۲. دورانی که در تحقیق علم‌الادیان، تحقیق سیستماتیک را برگزید و بر آن بود که دین را از منظر مردم‌شناسی و جامعه‌شناسی منظم بنگرد (۱۹۳۴-۱۹۴۴). در این باره از محققانی چون ارنست ترولش و ماکس وبر، ویلهلم دیلتی، مان شلر، الهام گرفته بود.

واخ در این دوران فکری و علمی خود، در نگارش تاریخ ادیان، علم

1. Eliade, Mircea, *The Quest-History and Meaning in Religion*, Chicago, 1969, p. 18.
 2. *Introduction to the History of Religions*, The hole Introduction.
 3. August Boeckh

جامعه‌شناسی را به کار می‌برد که خود کاری پخته و رشد یافته بود؛ زیرا تاریخ، جامعه‌شناسی در طول زمان و جامعه‌شناسی، تاریخ در عرض زمان است و هر دو نیازمند یکدیگرند.^۱

۳. دورانی که واخ طرفدار دخیل بودن همه عوامل در یکدیگر و در پدید آمدن هر پدیده اجتماعی و دینی و غیره است (۱۹۴۴-۱۹۵۵)، به ویژه در کنشهای متقابل عوامل و عناصر دینی و اجتماعی.

جویای رستگاری. تقریباً از تمام کارهای واخ برمی‌آید که وی رستگاری را برای نوع بشر از راه دین خواهان است. او معتقد بود که توجه اصلی دین نجات نوع انسان از همه بلیات و آفات است؛ بنابراین بر فهم و درک دین تأکید بسیار داشت. وی نظرش این بود که محقق جدی و صمیمی باید بکوشد تا در شناخت دین عین و ذهن را حتی الامکان بر هم منطبق کند، بدین معنی که فهم ذهنی محقق از یک دین باید همان باشد که در آن دین هست، و نه آنکه آن را با تعبیر و تفاسیر «من عندی» یا خودساخته برابر سازد. واخ در این باب از تمام مردم‌شناسان و جامعه‌شناسان و دین‌شناسانی که وقعی به دین نمی‌نهند و قبل از پرداختن به تحقیق در آن، پیش‌داوری می‌کنند گله دارد و به آنان هشدار می‌دهد و اخطار می‌کند که از تفسیر به رأی خودداری کنند. به نظر وی در دورانی که بحران تمدن و فرهنگ، شرق و غرب جهان را فرا گرفته است باید به اصالتها بازگشت. او از بی‌اعتنایی یا کم‌اعتنایی جامعه‌شناسان و مردم‌شناسان و دین‌پژوهان غرب نسبت به دین، به سختی انتقاد می‌کند. آنان نیز واخ را متهم می‌کنند که تحقیق را به تبلیغ تبدیل کرده است؛ حال آنکه چنان نیست. برای مثال بنگرید که درباره دین اسلام و پیغمبر آن چه می‌گوید:

«قوت و استحکام ایمان دینی [حضرت] محمد (ص)، اشتیاق آتشین ایمان او، وقوف فوق‌العاده آن حضرت به قدرت خدای متعال، صداقت محض وی، صفای باطن او، طمأنینه خاطر او که از سرچشمه نورانیت عظیم خدای یگانه تشعشع می‌یافت، آگاهی و بصیرتی که حضرتش از قلوب مردمان داشت و حال و وضع

1. *loc. cit.*

آنان را درمی‌یافت و پندها و رهنمودهایی که به پندنیوشان غریب و مسکین می‌داد ... ، آیا همه این کشف و شهودی را که ایشان از فضایل و کمالات اعلای روحانی و معنوی [حق] دریافت داشته‌اند باید به هیچ گرفت؟^۱ [یا در آن مذاقه و امعان نظر کرد؟]

پس بسیار بجاست که هر پنج اثر دیگر او به فارسی روان ترجمه شود و در اختیار استادان، دانشجویان و دین‌پژوهان قرار گیرد؛ زیرا به راستی جای تحقیقات پژوهنده‌ای چون واخ در جامعه‌شناسی ایران خالی است.

در پایان بر خود لازم می‌دانم از کلیه دست‌اندرکاران سازمان «سمت» به ویژه از ویراستار محترم، آقای پرویز صالحی، که با صرف وقت فراوان و دقت کافی با مقابله اصل انگلیسی و ترجمه فارسی به ویرایش محتوایی و ادبی کتاب همّت گماشتند، تشکر کنم.

نواقص و اشکالات ترجمانی، املائی، انشایی و دیگر عیوب این کتاب که از نگاه دقیق و موشکاف خوانندگان محترم پوشیده نیست، از مترجم بوده و همه محسّنات و پسندیدگیهای آن، نتیجه زحمات بی‌دریغ کلیه عزیزانی است که در این راه مددی رسانده‌اند. امیدوارم هرگونه نقصی را اعم از فنی، محتوایی، علمی و نظایر آن هر قدر هم جزئی یا ناچیز باشد به هر صورت ممکن کتبی و شفاهی و غیره گوشزد کنند تا در چاپ بعدی رفع شود.

جمشید آزادگان

1. *Comparative Study of Religions*, 1958, pp. XXXVII & VIII.

مقدمه

کتاب *مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی دین* در سال ۱۹۳۱ به زبان آلمانی چاپ و از آن استقبال فراوان شد. استقبال عمومی و اشتیاق به تهیه کلیاتی به زبان انگلیسی برای سخنرانی و تدریس در زمینه جامعه‌شناسی دین در یکی از دانشگاه‌های امریکا مؤلف را بر آن داشت تا در این زمینه اقدام کند. نتیجه، تهیه طرح کتاب حاضر است که برای تدریس در کلاس درس دانشگاهی تهیه شده است.

مشکلاتی که ما به آنها دچاریم در علوم الهی مدون و تاریخی، در علم‌الادیان و در پرتو نظریه‌های سیاسی و علوم اجتماعی، فلسفه و روان‌شناسی، زبان‌شناسی و مردم‌شناسی مورد بحث قرار گرفته‌اند. مؤلف که خود پژوهنده علم‌الادیان و نه علم‌الاجتماع است خود را ملزم می‌داند که خلأ موجود بین علوم دینی و علوم اجتماعی را از میان بردارد. در این اقدام، مردم‌شناسی فرهنگی نقش مهمی را برعهده خواهد داشت. وی کار خود را در حد یک تدوین می‌داند و نه ادعای خلق یک اثر کامل.

تجارب شخصی مؤلف را یاری کرد تا اهمیت حیاتی دین را به مثابه عامل تکمیل‌کننده جامعه انسانی و فهم عملکرد جامعه، آن هم در بحران کنونی تمدن شرق و غرب درک کند. با وجود مطالعات مقدماتی و تک‌نگاریهای فراوان، که تعداد بی‌شماری از محققان آن را به عمل آورده‌اند، تحقیق حاضر روش علمی خاص خود را دارد. با این همه، مؤلف به بسیاری از کمبودهای این اثر آگاه است. این کمبودها را متخصصان رشته‌های مربوط به آسانی تشخیص خواهند داد.

درباره نظم و ترتیب این کتاب باید مطالبی گفته شود. عناوین به ترتیبی

آورده شده است که شایسته نظم تاریخی و منطقی باشد. بعد از مسائل روش‌شناختی و عمومی در بخش اول (فصل اول تا سوم)، بحثی درباره رابطه دین با جامعه به ترتیب «طبیعی» آن (تقارن تشکیل گروه‌های طبیعی و دینی) در فصل چهارم در آغاز بخش دوم آمده است. بحث در این باره (تا فصل ششم) با برآوردی از تأثیر تفاوت اجتماعی در دین و عکس آن، ادامه یافته است. با بررسی سازمان ویژه دینی (در فصل پنجم) زمینه برای رسیدگی به رابطه دین و همه ابعاد متنوع سازمان آن با حکومت (فصل هفتم) و سپس برای تجزیه و تحلیل انواع اقتدارات دینی (فصل هشتم) فراهم شده است. خلاصه کتاب (فصل نهم) ملاحظاتی درباره خصایص عام‌تر دین به دست می‌دهد که نتیجه تحقیقات خود مؤلف است.

از دکتر مک‌آیور^۱ به خاطر توصیه‌ها و تشویق‌هایش کمال امتنان را دارم. آقای وُراسپن^۲ دست‌نوشته‌های مؤلف را از لحاظ حفظ سبک یکنواخت اثر، ویرایش نموده و از این رهگذر خدمت بزرگی به مؤلف کرده است. سرانجام از دکتر بروم^۳، دکتر کرتزمان^۴ و آقای سزاراما^۵ به خاطر مساعدت‌هایشان سپاسگزارم. همچنین از آقای کاهل^۶ که در تهیه ضمایم کتاب حاضر همکاری کردند تشکر می‌کنم.

یوآخیم واخ

دانشگاه براون، بهار ۱۹۴۳

-
1. R. M. MacIver
 2. Max Vorspan
 3. E. Broome
 4. E. Kretzmann
 5. E. Szarama
 6. William F. Kahl